

*Токарева Т. С.,**кандидат педагогічних наук, доцентка,**доцентка кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка*

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена розгляду особливостей структури речення німецької мови з точки зору стилістики. Оскільки синтаксична конструкція бере на себе функцію забезпечення комунікації, зазначається, що синтаксичні форми впливають на стиль викладу певного матеріалу. В результаті узагальнення наукового матеріалу з досліджуваної теми встановлено, що основною сферою, яка тяжіє до випадків відхилення від ustalених правил синтаксису, є твори художньої літератури, як поетичні, так і прозові.

У статті автор акцентує увагу на співвіднесення структури речення та його значення. Зокрема розміщення членів речення у німецькій мові виконує важливі завдання, а саме: визначає тип речення, вказує на відношення між окремими членами речення, слугує для стилістичного оформлення висловлювання та для успішної реалізації комунікативної мети речення. Вказується також на те, що в залежності від порядку слів у реченні створюються нові виразні відтінки, окремі компоненти синтаксичної структури речення змінюють свою експресивну роль та комунікативне спрямування. Простежено, що порядок слів у німецькому реченні має важливі структурно-граматичні і комунікативно-стилістичні функції.

На основі вивчення відповідних теоретичних джерел встановлено, що питання стилістичного впорядкування синтаксичних структур мають такі важливі аспекти: наявність речень, які мають абсолютне стилістичне забарвлення, вживання нейтральних моделей речень та їх обсяг. У статті вказано, що стилістична функція порядку слів у реченні має безпосередній зв'язок із його комунікативною функцією. З цієї метою може варіюватися місце підмета у реченні та спосіб його вираження, місце присудка, підсиленням котрого виступають граматичні частки *es* або *da*; у поетичних творах та у діалектно-забарвленому мовленні; означення розміщується перед іменником та може бути виражено не лише прикметником, а й іменником у родовому відмінку. Зазначаються також такі особливості синтаксичної структури німецького речення як експансія, редукція, граматичний паралелізм, парантеза та пролепис. Експресивність даних форм є беззаперечною та слугує для створення відповідного емоційного забарвлення висловлювання. Однак, зважаючи на те, що стилістична мотивація припускає варіювання правила порядку слів, це відхилення від граматичної норми не має бути доволеним та не повинно переходити межі дозволеного.

Ключові слова: структура речення, стилістичні особливості, німецька мова, синтаксична конструкція, порядок слів, комунікативна функція.

Постановка проблеми. Не тільки лексичні, але й граматичні – передусім синтаксичні – засоби можуть бути стилістично релевантними та слугувати для вираження певних комунікативних намірів. Спокій чи хвилювання, об'єктивність

чи емоційність знаходять своє відображення у виборі синтаксичної конструкції та у конкретному змістовому наповненні речення. Чіткість та невизначеність, компресія та надмірність суттєво залежать від синтаксичної будови речень або ж безпосередньо від порядку слів у реченні. Таким чином синтаксичні форми мають відчутний вплив на стиль викладу матеріалу.

Актуальність дослідження. У німецькій мові будова речення має свої закономірності та відповідні правила. То ж беручи за зразок розповідне речення можемо стверджувати наступне: 1) на першому місці розміщується переважно підмет, на другому місці слідує присудок, а саме його змінювана частина, додаток у давальному відмінку стоїть зазвичай перед додатком у знахідному відмінку, наприкінці речення, прислівникові означення розташовуються зазвичай після дієслова. З комунікативної точки зору рема (нове; нова інформація) слідує за темою (відомою; вже згаданою інформацією). Кожен мовець має впорядковувати своє мовлення відповідно до цих граматичних правил. Дещо інше розташування членів речення є можливим за умови спонтанного або ж емоційно-схвильованого висловлювання. У такому випадку мова йдеться про стилістично вмотивоване відхилення від правил, оскільки граматики не є раз і назавжди ustalеною системою. У межах граматики існують значні можливості впорядкування речень, які реалізуються у стилістично релевантній, творчій складовій синтаксису. Це дає можливість для варіювання порядку слів у реченні, обсягу речення, кількості членів речення та ін. Звичайно, такі відхилення від граматичної норми у даному випадку не розглядаються у якості помилок або граматичних неточностей, а толерантно сприймаються, якщо мова йдеться про реалізацію певних функцій. Саме поезія та література доволі часто використовують такі відхилення для досягнення певного стилістичного впливу.

Аналіз останніх досліджень. Проблема розгляду синтаксису з точки зору стилістики, зокрема стилістичних особливостей структури речення має відповідну традицію. Окремими аспектам стилістичного синтаксису присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників (Faulseit, Kühn, Брандес М.П., Ермоленко С.Я., Жеребков В.А., Кононенко В.І., Коцюба З.Г., Павличко О.О., Портянников В.О., Сильман Т.А., Солганик Г.Я., Яковлев Ю.М. та ін.) [7, с. 137]. Однак, з огляду на широкий спектр питань, які надає нам у розпорядження стилістичний синтаксис, дослідження у даному напрямку мають далекоглядні перспективи.

Мета статті полягає у розгляді та узагальненні стилістичних особливостей структури речення німецької мови.

Виклад основного матеріалу. В усному мовленні або на письмі ми не просто розташовуємо слова у реченні одне за

одним, а впорядковуємо їх відповідно до певних правил. Для речень існують певні зразки, моделі побудови, в які слід розміщувати слова таким чином, щоб у реченні висловлювався певний зміст [1, с. 205].

Поєднання членів речення з їх синтаксичними функціями значною мірою сприяє значенню самого речення. Розміщення членів речення у німецькій мові бере на себе важливі завдання, а саме: 1) визначає тип речення як розповідне, питальне або спонукальне; 2) частково вказує на відношення між окремими членами речення; 3) певні відхилення від правил побудови речення можуть бути використані для стилістичного оформлення висловлювання та для реалізації його комунікативної мети, якщо при цьому не руйнуються граматичні відношення між членами речення [1, с. 209]. У той час, як позиція особової форми дієслова є чітко визначеною у граматичному плані, для інших членів речення допускаються певні відхилення від правил для створення необхідного стилістичного ефекту [1, с. 211].

На думку О.Д. Пономаріва «стилістична функція порядку слів полягає в тому, що переставлення членів речення викликає додаткові виразові відтінки, змінює експресивну роль того чи іншого компонента ...» [2, с. 167]. Л.І. Мацько, у свою чергу, переконаний у тому, що «стилістичні можливості синтаксичних структур виявляються у їх протиставленні за одним типом ознак. Так, при зіставленні односкладних речень з двоскладними, неповних із повними, простих зі складними виявляються їх стилістичні функції. Номінативні речення використовуються як зачини або кінцівки експресивних зв'язків текстів, що передають спогади, роздуми, схвильовану розповідь і подібне» [3, с. 59]. Вчений також схиляється до думки, що «наявність різних синтаксичних структур з різною синтаксичною семантикою для передачі однієї логіки (судження, пропозиції) створює передумови для вибору потрібних одиниць і подальшої їх стилістичної спеціалізації, тобто закріплення за певним типом мовлення, з певним стилістичним значенням» [3, с. 60].

Слід зазначити, що у німецькій мові порядок слів у реченні має важливі структурно граматичні і комунікативно-стилістичні функції. З використанням порядку головних членів речення можна оформлювати різні типи речень. Саме порядок слів є визначальним для демонстрації зв'язків між окремими членами простого речення і окремими реченнями всередині складного речення. Структурним центром німецького речення є підмет та присудок, які завжди стоять поруч. Означення, зазвичай, розташовується безпосередньо перед словом, яке ним означається, оскільки має з ним тісний логічний і граматичний зв'язок. Комунікативне членування речення також реалізується при допомозі порядку слів. «Слова, які виражають старе, відоме (тема), стоять звичайно на початку речення, а ті, що виражають нове, невідоме (рема), стоять у кінці речення» [4, с. 239].

Розглядаючи питання стилістичних особливостей структури речення слід зважати на те, що кожне речення, яке ми використовуємо, відповідає певному зразку, отже мова може йти як про прості, так і про складні зразки речень. Крім того, кожен зразок речення може розбудовуватися та доповнюватися завдяки прислівникам, часткам, означенням та ін. Для стилю зразок речення має вирішальне значення. Наступний уривок тексту містить лише два зразки речень: «*Ostern ist ein echtes Frühlingsfest. Der diesjährige Termin ist der Beginn des Frühlings. Die erwachende Natur erweckt Hoffnung. Unsere Belegschaft feiert die Auferstehung Christi. Unsere wirtschaftliche Situation rechtfertigt den Frühlingsoptimismus. Die Institute prophezeien ein schönes Wachstum. Die Auftragseingänge zeigen eine günstige Entwicklung. Wir erhalten den Aufschwung. Alle teilen die positiven Erwartungen. Unsere Freude ist ungetrübt*». Обидва зразки речень виглядають так: *Ostern ist ein Frühlingsfest* – де *Ostern* виступає у якості підмета, а *ein Frühlingsfest* – у ролі предикатива (*Prädikativ*). Наступна модель речення така: *Die Institute prophezeien ein schönes Wachstum* – де *Die Institute* є підметом, а *ein schönes Wachstum* бере на себе роль додатка в знахідному відмінку (*Akkusativobjekt*). Використання лише таких синтаксичних конструкцій свідчить про схильність автора до простоти стилю. Отже, використання найпростіших форм синтаксичних конструкцій не слід зловживати, оскільки використання широкої палітри синтаксичних конструкцій допомагає більш точно, яскраво та переконливо висловлювати свої думки [5, с. 281].

Загалом наведений у якості прикладу текст справляє дещо негативне враження на читача або слухача, оскільки у ньому доволі монотонно використовуються зразки речень і не змінюється порядок слів. Автор міг би дещо змінити формулювання речень. Наприклад, замість *Der diesjährige Termin ist der Beginn des Frühlings* можна було б сказати *Dieses Jahr fällt Ostern auch kalendarisch auf den Frühlingsbeginn*. А конструкція *Die erwachende Natur erweckt Hoffnung* набула б нової інтерпретації та життєвої енергії у формі *Die erwachende Natur erweckt Hoffnung in den Menschen* [5, с. 281].

Крім того, можна варіювати й порядок слів у реченнях, а саме, замість формулювання *Unsere wirtschaftliche Situation rechtfertigt den Frühlingsoptimismus* більш вдалою міг би бути такий варіант: *Die Auftragseingänge zeigen eine günstige Entwicklung. Ein schönes Wachstum prophezeien auch die Wirtschaftsinstitute*. З метою варіювання синтаксичних конструкцій можна використовувати присудки різної валентності, змінювати порядок слів у реченні, використовувати з'єднувальні сполучники та прислівники.

Також можна вдаватися до деяких «художніх хитрощів», які можна застосувати навіть до таких простих зразків речень, які були зазначені у тексті вище. До них належить паралельна побудова речення, як то: *Unsere wirtschaftliche Situation rechtfertigt den Frühlingsoptimismus, die Institute prophezeien ein schönes Wachstum, die Auftragseingänge zeigen eine günstige Entwicklung. All das lässt uns hoffen, dass wir den Aufschwung erhalten können*. Паралельна синтаксична конструкція може бути доречною особливо тоді, коли необхідно висловити підсилення певної ситуації чи то якості, наприклад: *Günstig ist die wirtschaftliche Lage, günstiger noch ist die politische Stimmung*. Даний вид речення може слугувати й для вираження протиставлення, наприклад: *Grau war der Himmel, bunt war das Treiben* [5, с. 282]. Особливо влучно зміст протиставлення при допомозі відповідних паралельних синтаксичних конструкцій відтворюється у німецьких прислів'ях та приказках: *Wahrheit besteht, Lüge vergeht. Erst die Last, dann die Rast. Glück macht Freude, Unglück prüft sie. Das Wort verhallt, die Schrift bleibt. Die Narbe bleibt, auch wenn die Wunde heilt. Die Rosen verblühen, die Dornen bleiben* [6].

Справжнім прикладом так званих «художніх хитрощів» може бути так зване перехресне положення структурних частин речення, як то: *Natur ist alles, alles ist Natur* (Goethe). *Vorhersagen der Institute wecken Hoffnung, Hoffnung wecken auch unsere Auftragseingänge*. Слід зауважити, що такі моделі речень слід використовувати доволі дозвано.

Беззаперечним фактом є такий, що порядок слів у німецькому реченні має свої правила, які чітко вказані та пояснені у багатьох авторитетних виданнях, але для досягнення певного впливу на читача або слухача він може відхилитися від правил. Особливо помітним це є у творах художньої літератури, зокрема у поезії, наприклад, у вірші Гаральда Фроммера "Der Erzogene dankt seinem Erzieher": *Du hast viel an mir getan./ Viel hast du an mir getan./ An mir hast du viel getan./ Getan hast du viel an mir. / Hast du viel an mir getan?/ Hast du an mir viel getan?/ Du hast viel an mir getan.* Тут можемо спостерігати відтінок урочистості, який створюється саме зміною порядку слів у реченнях. Таким чином може бути змінена і форма речення, і вид речення: стверджувальний тип речення переходить у запитання, головне речення перетворюється у підрядне. Досить часто ми формуємо речення, які можуть трактуватися у декількох значеннях. Такій багатозначності можна запобігти у наступних реченнях. Прийменникова фраза може виступати також у ролі означення, наприклад: *Ludgar hat ein Buch von Riesel gekauft. Ich habe mich um die Stelle als Elektriker beworben. Es gab eine Debatte über Ordnungswidrigkeiten im Parlament* [5, с. 291].

Зазначимо, що існують різноманітні можливості вживання відмінних за структурою моделей речень та варіювання їх довжини. Стосовно стилістичного впорядкування синтаксичних структур важливими є наступні: речення, які мають абсолютне стилістичне забарвлення, вживання нейтральних моделей речень та їх обсяг. Слід зауважити, що досить незначна кількість моделей речень має таку характеристику, як абсолютне стилістичне забарвлення. Перш за все слід назвати моделі речення з прислівниковим родовим відмінком (*das adverbiale Genitiv*), які виступають у ролі синтаксичних архаїзмів із відтінком піднесеності або насмішки: *Ich harre deiner. Er freut sich seines Erfolgs. Du lachst des trotzigen Entschlusses.* (J.W. Goethe). Речення, у яких відсутні прийменникові групи, мають нейтральний характер: *Er enthält sich der Stimme.* До них можна віднести й моделі речень, у яких у ролі підмета виступає іменник у родовому відмінку: *Der Gäste waren viele.* Зауважимо, що тип речення, який виконує роль «передтакту» у розповіді, є стилістично маркованим: *Es war einmal ...*

Що стосується займенника "es", то він вважається ознакою, яка відокремлює світ письменника від світу читача [7, с. 140]. Після нього у реченні зазвичай вживаються дієслова, які мають недостатньо виразну семантику (*Es war ... Es lebte ...*), тут у якості прикладу можна навести порівняння ввідних речень, які часто зустрічаються у казках: *Es war einmal ein König, der hatte eine Frau ...; Es jagte einmal ein König in einem großen Wald ...; Es war einmal eine alte Königin ...* [7, с. 141]. *Es war einmal ein Brüderchen und ein Schwesterchen, die ...* [8, с. 30]. *Es war einmal ein junger Jäger, der ...* [8, с. 49] *Es hatte ein Mann einen Esel, der ...* [8, с. 45]. *Es fuhr einmal ein armes Dienstmädchen mit ...* [8, с. 176] *Es ist wohl tausend und mehr Jahre her, da waren ...* [8, с. 334].

Речення, які мають у своєму складі інфінітивні конструкції, часто використовуються у текстах публіцистичного та офіційно-ділового стилів, що надає їм відтінку категоричного наказу або розпорядження. Схожі моделі речень є характерними також і для кулінарних рецептів: *Die Kartoffeln schälen und kochen. Die Eier nacheinander einzeln in eine Tasse schlagen.* Інші моделі речень вважаються нейтральними у стилістичному відношенні, хоча кожна структурна модель такого речення має відповідне

йй значення. Так, речення із перехідним дієсловом і додатком, який вживається у знахідному відмінку, є реченням, що демонструє певну дію: *Die Arbeiter fällen Bäume;* речення, у складі яких є номінальний присудок, вважаються порівняльними: *Die Tanne ist ein Nadelbaum;* речення, у складі яких функціонує суб'єктне дієслово, трактуються як речення стану, процесу, дії: *Die Rosen blühen. Er badet* [7, с. 141].

Вищевказані типи речень доволі часто можна зустріти у текстах, які відносяться до стилю художньої літератури, а у текстах наукового стилю, де зазвичай використовуються певні дефініції, пояснення та характеристики часто вживаються порівняльні речення: *Ein Manometer ist ein Gerät, dass ...*. Слід зауважити, що вирішальну роль при цьому відіграє безпосередньо як тематика, так і зміст повідомлення. Саме зміст є визначальним у виборі структурних моделей речень, які, у свою чергу, мають відношення до відповідних лексичних засобів вираження [7, с. 141]. Якщо у реченні увага акцентується на певній події, то у ролі підмета такого речення має виступати обов'язково жива істота, а у якості присудка виступатиме дієслово, яке виражає цілеспрямовану дію, наприклад: *Der Mann raucht eine Zigarette.*

Зауважимо, що структурні моделі речень у німецькій мові мають значний вплив на семантику дієслова у першу чергу, таким чином вони слугують у якості стилістичних засобів. Так суб'єктивне дієслово може вживатися у реченні у поєднанні з перехідними дієсловами, змінюючи при цьому свій зміст, наприклад: *Schlafe mir einen Brief* (R. Kunze). У даному випадку дуже незвично собі уявити, щоб сон розглядався як продуктивна діяльність, щоб написати листа. Таким чином виникає протиріччя між лексичною та граматичною семами структури речення [7, с. 142].

Слід наголосити, що вибір структурних моделей речень відіграє важливу роль стосовно їх стилістичних особливостей та викликаних ними функцій. Так повторюване вживання однієї і тієї ж самої моделі речення може свідчити про свідомо обраний автором стилістичний засіб, який демонструє або монотонність подій, або неодноразове звертання до одного факту. Наприклад, у Б. Брехта: *Ich bin unterwegs. Zweimal hab ich schon gelegen. Ich will zur Straßenbahn. Ich muss mit. Zweimal hab ich schon gelegen. Ich hab Hunger. Aber mit muss ich. Ich muss zur Straßenbahn* [7, с. 142].

Дослідники у галузі стилістики є одностайними щодо визнання того факту, що стилістична функція порядку слів у реченні тісно пов'язана із його комунікативною функцією. Порядок слів та інтонація дозволяють виокремити або підкреслити будь-який член речення, який у відповідній мовленнєвій ситуації має важливе семантичне і комунікативне значення. Виокремлення такого члена речення може здійснюватися винесенням його на інше, у нейтральному стилі не властиве для нього, місце. Із стилістичних міркувань, щоб особливо виділити підмет, він розташовується на останньому місці в реченні [4, с. 239]. Така структура речення є характерною для поетичних творів та емоційно забарвленого мовлення: *Zu den Füßen seiner Dame liebestrunken sitzt der Ritter ...* (Th. Storm) *Und haarsgenau berechnet hat es der Heini.* (F. Wolf)

Розміщення присудка з відхиленням від правил зі стилістичних міркувань трапляється рідко. Присудок або його змінювана частина, вжиті у простому розповідному реченні, розміщуються на першому місці в реченні з огляду на ситуацію, коли

присудок має певним чином акцентуватися. Відповідний стилістичний прийом є характерним для творів художньої прози та публіцистичних творів: *Ergänzt wurden die Volksbefragungen durch Rundfunk- und Fernsehreden ...* (G. Fuchs u. H. Henseke) *Aufgeregt bin ich aber nicht.* (G. Krupkat) У поетичних творах, створених за мотивами народної творчості, для передачі фольклорної своєрідності, а також в усному мовленні, у простих розповідних реченнях присудок доволі часто розміщується на першому місці, наприклад: *Sah ein Knab' ein Röslein stehn ...* (J.W. Goethe) *Aufführen die robusten Gesellen in toller Hast.* (G. Weerth) [4, с. 240]. Нерідко присудок стоїть на першому місці також у ремарках: *Auftritt Frau Peachum mit einem Tablett voll Kaffeetassen.* (B. Brecht) *Eintritt Herr Gaffone, der Rektor der Universität.* (B. Brecht) Для особливого акцентування уваги на присудку простого розповідного речення, він виноситься на кінець речення, що є характерним для поетичної мови, наприклад: *Vom Himmel in die tiefsten Klüfte ein milder Stern herniederlacht ...* (Th. Storm) *und hinein mit bedächtigem Schritt ein Löwe tritt ...* (F. Schiller) [4, с. 241].

Р.І.Смеричанський стверджував, що «якщо зі стилістичних міркувань присудок виноситься на початок речення, то для того, щоб він, згідно з нормою, був на другому місці, перед ним ставлять граматичну частку *es* або *da*. Частка *es* не має семантичного значення, її слід відрізнити від однозвучного безособового займенника *es*, а частка *da* має послаблене просторове або часове значення, її не слід ототожнювати із однозвучним займенниковим прислівником: *Es stand in grauer Sommernacht ein junger Soldat auf Wacht ...* (E. Weinert) *Es wuchs eine Blume am Rande des Wiesenweges ...* (E. Strittmatter) *Da hört er die Säge in seines Vaters Werkstatt.* (M. Neumann) *Da brachte am vierten des Monats ein Eilschiff die Nachricht vom Fall Famagustas.* (B. Frank)» [4, с. 182].

У поетичних творах та у діалектно-забарвленому мовленні означення, яке виражене прикметником у короткій формі, розміщується перед іменником: *Das ist kein Schmuck für ein jungfräulich Haupt.* (F. Schiller) *Ach, ... ein grimmig Tier sitzt in meiner Höhle ...* (Brüder Grimm) [4, с. 245]. Для акцентування та відтворення емоційно забарвленого мовлення та у поезії означення, яке виражається іменником у родовому відмінку, займає місце перед означуваним словом, як то: *Schön ist des Mondes mildere Klarheit unter der Sterne blitzendem Glanz, schön ist der Mutter liebliche Hoheit zwischen der Söhne feuriger Kraft ...* (F. Schiller) Якщо ж означення виражається прикметником або діеприкметником у короткій формі, то воно зазвичай розміщується після означуваного слова. Саме означення такого виду досить часто використовуються для переліку якостей або ознак певної особи чи предмета, наприклад: *Dann kamen Säle, niedrig und lang, mit ein paar Truhen spärlich möbliert.* (B. Frank) *In den Wiesen standen fünf Salweiden, dick und krumm.* (E. Strittmatter) [4, с. 246].

У іменниковому односкладному реченні іменник у називному відмінку з пояснювальними словами або без них виступає у ролі головного слова, подібні речення є називними (*nominative Sätze*). Типовою сферою вживання таких називних речень є художня література, де вони трактуються як стилістичний засіб опису: *Gebündelt und einzeln die Fahnen von fünfundzwanzig Nationen. Schöne unauffällige Beleuchtung. Monumentale Plakaten an den Wänden ...* (St. Hermlin)

У формі називних речень часто передаються ремарки в п'єсах, заголовки в газетах, у літературних, наукових і художніх

творах, різноманітні написи, підписи: *Das große Arsenal von Venedig am Hafen. Rastherren, an ihrer Spitze der Doge. Seitwärts Galileis Freund Sagredo und die fünfzehnjährige Virginie Galilei mit einem Samtkissen ...* (B. Brecht) *Physik. Deutsche Grammatik. Heilpflanzen* [4, с. 205].

Одночленні іменникові речення виступають преш за все як засіб опису та створення напруги, оскільки мають відтінок перелічення: *Im Gang eine Pritsche, ein kleiner runder Tisch, eine Zeitung am Boden, und irgendwo schlug Metall gegen Glas* (R. Töpfer) [9, с. 80]. *Die Luft war tot. Keine Bewegung, kein Ton* (F. Dürrenmatt) [10, с. 52]. У межах структури речення слід зауважити, що такі процеси, як експансія та редукція структури речення також належать до універсальї. Наслідки таких змін у структурі речення, які вже є доволі усталеними у структурі речення відповідно до експресивного компонента мають абсолютне стилістичне значення. Отже, ступінь або інтенсивність вираження (експресивності) є при цьому неоднаковим, оскільки інтенсивність редукованої або експансивної структури речення складно оцінити об'єктивно без врахування тієї лексики, яка передає відповідні почуття. Це можливо визначити лише у відповідному контексті.

У даному аспекті слід звернути увагу, по-перше, на такі засоби, які виражають редукцію, а саме еліпс (включаючи замовчування), виділення, відокремлення як вид парцеляції та парцеляцію. Для німецької мови характерним стилістико-синтаксичним явищем є також розкриття дужок (*Ausklammerung*), яке стосується аналітичних форм присудка та своєрідності порядку слів у німецькому реченні. По-друге, важливими засобами є також повтор та його різновид перелік (основа для стильових фігур такого виду слугує граматичний паралелізм), а також парантеза, яка є змішаною формою, оскільки вона, з одного боку, скорочує самостійне речення і таким чином є еліптичною, а з іншого боку може виступати у якості форми самостійного речення, як експансія загальної структури речення. У зв'язку із вищесказаним варто назвати ще дві подальші форми, які розглядаються зазвичай у сфері порядку слів, але можуть виступати і як форми зі змішаними властивостями, а саме, пролепис та здивування (як вид пролепису). Їх експресивність базується, з одного боку, на порушенні порядку слів, а з іншого боку на редукції або ж експансії структури речення, так і на приналежності до відповідного функціонального стилю. Так, пролепис використовується частіше у повсякденному мовленні або для його стилізації у художніх текстах, наприклад: *Einem reichen Manne, dem wurde seine Frau krank* (Grimms Märchen), здивування – у поезії або в усній формі спілкування: *Oh, dass sie ewig grünen bliebe, /Die schöne Zeit der jungen Liebe* (F. Schiller) [10, с. 53].

Варто звернути увагу і на особливості поєднання окремих речень у складносурядному. Одним із видів такого зв'язку є асиндетичний зв'язок, який реалізується за допомогою: 1) паралельної побудови речень, які часто мають характер протиставлення (антитеза): *Alles vergeht, Wahrheit besteht.* (Sprichwort) 2) повторення одного чи кількох членів у кожному реченні (анафора): *Dreimal war sie im Konzentrationslager, dreimal hatte sie die illegale Arbeit wieder aufgenommen.* (W. Bredel) *Mein armer Kopf ist mir verrückt, mein armer Sinn ist mir zerstückt.* (J.W. Goethe) 3) анафоричних займенників і прислівників, які вказують на певне слово у попередньому реченні або на весь зміст попереднього речення: *Es war einmal ein Mann,*

der verstand allerlei Künste. (Brüder Grimm) Aus einem Zelt klingen Harmonikaklänge; dort wird Abschied gefeiert. (W. Bredel) [4, c. 249]. Es war ein armer Bauersmann, der saß abends beim Herd und schürte das Feuer, und die Frau saß und spann [8, c. 5]. In einer Mühle lebte ein alter Müller, der hatte weder Frau noch Kinder, und drei Müllerburschen dienten bei ihm [8, c. 23]. Vor Zeiten war ein Schneider, der drei Söhne hatte und nur eine einzige Ziege [8, c. 137]. Ein Läschen und Flöhchen, die lebten zusammen in einem Haushalte und brauten das Bier in einer Eierschale [8, c. 227].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зважаючи на сказане вище слід зазначити, що порядок слів у німецькому реченні виконує важливі структурно-граматичні та комунікативно-стилістичні функції. Відхилення від правил синтаксичної будови речення є типовим явищем для поетичних та прозових творів художньої літератури, але й інші функціональні стилі не позбавлені таких варіювань. Завдяки зміні усталеного порядку слів та структури речення досягається стилістичний ефект, який може виражатися у вигляді емоційного, образного забарвлення як окремих частин речення, так і його змісту в цілому. Але це відхилення від норми не має бути довільним та переходити межі дозволеного. Перспективу подальших наукових розвідок можуть скласти дослідження стилістичних особливостей структури різних типів складнопідрядних речень та їх відповідні функції.

Література:

1. Büntig, Karl-Dieter. Ratgeber. Stilsicheres Deutsch. Tandem Verlag GmbH, Königswinter, Köln, 2002. 320 S.
2. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
3. Мацько Л.І. та ін. Стилістика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; За ред. Л.І.Мацько. К.: Вища шк., 2003. 462 с.
4. Смеричанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови: Довідк. вид. К. : Рад. шк., 1989. 304 с.
5. Heringer, Hans Jurgen. Grammatik und Stil. Praktische Grammatik des Deutschen: Cornelesen Hirschgraben, 1989. 384 S.
6. Кудіна О.Ф., Пророченко О.П. Перлини народної мудрості. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2005. 320 с.
7. Тимченко С.П. Порівняльна стилістика німецької та української мов. Навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2006. 240 с.
8. Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. Band I. Berlin. Der Kinderbuchverlag, 1962. 358 S.
9. Іваненко С.М., Карпуть А.К. Linguostilistische Textinterpretation. Лінгвостилістична інтерпретація тексту: Підр. К.: КДУ, 1998. 176 с.

10. Іваненко С.М. Інтеркультурна стилістика німецької та української мов. Курс лекцій (нім. мовою). К.: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2011. 174 с.

Tokaryeva T. Stylistic features of sentence structure in the German language

Summary. The article is devoted to consideration of features of the sentence structure of the German language from the point of view of stylistics. Since the syntactic structure assumes the function of ensuring communication, it is noted that syntactic forms affect the style of presentation of a certain material. As a result of the generalization of the scientific material on the researched topic, it was established that the main field, which tends to cases of deviation from the established rules of syntax, are works of fiction, both poetic and prose.

In the article, the author emphasizes the correlation between the sentence structure and its meaning. In particular, the placement of sentence members in the German language performs important tasks, namely: determines the type of sentence, indicates the relationship between individual sentence members, serves for the stylistic design of the statement and for the successful implementation of the sentence's communicative purpose. It is also indicated that, depending on the order of words in the sentence, new expressive shades are created, individual components of the syntactic structure of the sentence change their expressive role and communicative direction. It has been observed that the order of words in a German sentence has important structural-grammatical and communicative-stylistic function.

Based on the study of relevant theoretical sources, it was established that the issue of stylistic ordering of syntactic structures has the following important aspects: the presence of sentences that have an absolute stylistic color, the use of neutral sentence models and their volume. The article states that the stylistic function of word order in a sentence is directly related to its communicative function. For its purpose, the place of the subject in the sentence and the way of its expression, the place of the predicate, reinforced by the grammatical particles *es* or *da*, can vary; in poetic works and dialect-colored speech; the meaning is placed before the noun and can be expressed not only by an adjective, but also by a noun in the genitive case. Such features of the syntactic structure of the German sentence as expansion, reduction, grammatical parallelism, parenthesis and prolepsis are also noted. The expressiveness of these forms is indisputable and serves to create the appropriate emotional coloring of the statement. However, given the fact that stylistic motivation implies a variation of the rule of word order, this deviation from the grammatical norm should not be arbitrary and should not exceed the permissible limits.

Key words: sentence structure, stylistic features, German language, syntactic structure, word order, communicative function.